

Milli Piyango Ne Kadar Milli?

Tarihine bakıldığında Milli Piyango, pek de 'milli' değilmiş!

İstanbul'da ilk piyango çekilişi 1856'da gerçekleşti. Bu Ermeni Katolik piyangosuydu. Kilisenin güvencesiyle ev, arsa ve para ikramiyesinden oluşan karma bir çekiliş yapılmıştı. Ebubekir Aytekin yazdı.

<https://www.dunyabizim.com/mercek-alti/tarihine-bakildiginda-milli-piyango-pek-de-milli-degilmis-h32458.html>

Osmanlı İmparatorluğunda ilk piyango çekilişleri Batı kökenli hemen hemen her şey (şey'i "şer" olarak da okuyabilirsiniz) gibi, öncelikle Levantenler (İstanbul ve İzmir'de yaşayan Fransız ve İtalyan kökenli azınlıklar) ve gayr-i Müslim unsurlar arasında başlamıştır. 1856 yılında Ermeni Katolik Kilisesi'nin güvence vermesiyle İstanbul Yeşilköy'de ev, arsa ve para ikramiyesi vadeden karma piyango düzenlenmiştir.

Osmanlı hükümeti tarafından 1855 yılında yabancı piyango biletlerinin yurda sokulması yasaklanmış ve bu karar gümrüklere bildirilmiş; ancak yabancı ülke elçiliklerine haber verilmemiştir. Bu gerekçe ile yasak sürdürülecekse elçiliklere bildirilmesi ve bunlar arasında bir çeşit piyangoyu içeren iç borçlanma tahvilleri de bulunduğundan, satın alınması yasal olan bu tahvillerin yasak kapsamının dışında tutulması gereğinin görüşülerek Dışişleri Bakanlığına bildirilmesi istenmiştir.

1857 Ağustos'unda piyangoonun "külliye men"i (tamamen yasaklanması), bir takım sorunlara yol açmıştır. Yasak kararından önce, harcını yatırıp Emniyet Teşkilatı'ndan (Bab-ı Zaptiye) ruhsat alarak piyangoculuk yapan üç yüzden fazla kişi vardır. Bunlar iş akışlarının aniden kesilmesi üzerine büyük zararlara girdiklerini, geçim sıkıntısına düştiklerini ileri sürerek hükümetten tazminat istemişlerdir.

Ayrıca Abdülmecid döneminde de piyango yasağı getirilmiş fakat onun ölümüyle (1861) tahta geçen Sultan Abdülaziz'in ilk saltanat yıllarında piyangolar yeniden ortaya çıkmıştır.

Abdülaziz'in tahta geçmesinden bir süre sonra, biri Yunan uyruklu iki ünlü Rum bankerisi özel amaçlı bir emlak piyangosu düzenlemiş, kazandıktan bin altın lira alıp karşılığında ona Boğaziçi'nde (Yeniköy'de) üç yalı vermeyi vadedmişlerdir.

Kolera salgını yüzünden çekilişler ertelendi

1865'te çıkan bir kolera salgını gerekçe gösterilerek piyango ertelenmiş ve şartları değiştirilip 15 Kasım'dan itibaren ikişer hafta arayla, on bir çekilişle, on kere nakit-para, on birinci olarak da - karşılıksız- emlak ödüllü bir sınıf piyangosu haline getirilmiştir.

1880'li yıllara gelindiğinde Rum, Ermeni, Yahudi vb. toplulukları arasında piyango düzenleyerek gelir sağlama amaçlanınca Tanzimat Dairesi kararıyla, bunlardan kişisel çıkar amaçlı olanları yasaklanmıştır. Elli bin kuruşa kadar olan küçük çaplı ve hayır amaçlı piyangolar valilik ve mutasarrıflıkların izni ile daha büyükleri de Ticaret Bakanlığı aracılığıyla hükümetin iznine bağlanmıştır.

İstanbul'da düzenlenen ilk piyango 1856 tarihli Ermeni Katolik piyangosudur.

Sırmakeş Hanı sırasında, Hatem Hanım oğlu Osep, Mercan Çarşısı'nda Makriyan ve Samatyada Kahveci Torna, uncu Anesti, Aksaray'da Kahveci Simon, Yemiş İskelesinde Kostaki ilk piyango bayilerindendir.

Sultan Abdülaziz döneminde Piyango bayiliği yapanlar arasında Banker Hırstâki Efendi ile Banker Zarifi Efendi de bulunuyordu. Diankimeno adında biri de bunlara yardım ediyordu.

1880-1900 yılları arasında Şark Şimendiferleri Piyangosunun biletleri olan "Promesé"leri Galata'daki Gayrı Müslim sarraflar satıyordu.

Rum ve Yahudi çığırtkanlar; "Haydi çekiliyor, haydi kazanan 600.000 frank kazanıyor!" diye bağıyorlardı. Kulaksızoğlu Efendi adlı biri de dönemin bayilerinden biriydi. 1898'de bilet satma izni alan Bulgar Piyangosunun en önemli bayii Galata'daki Korniş Handa Mösyö Mersenyen idi. Bahçekapı'da Mösyö Biyanki ve Mösyö Miryo Bulgar Piyangosu biletlerini satıyorlardı.

Piyango yasaklanınca bayilik yapanlar isyan etti

1902-1906 arasındaki dönemde piyangolar neredeyse tümüyle yasaklandı. Bu tarihe kadar çoğu gayrimüslim olmak üzere 300'e yakın kişi bayilik ruhsatı almıştı. Piyango bileti sattıkları için, 1902'de Hasköy'de oturan taşçı Joseften 3 lira, 1903'te Yunan tebaalı Sarafim'den 1 altın, 1906'da Humbaracı Yokuşu'nda oturan Apostol'dan 1 altın ceza alınmıştı.

1900-1909 arasında düzenlenen Ziraat Bankası Piyangosu'nun biletleri İstanbul'da Ziraat Bankası'nın idare merkezinde, taşrada ise banka şubelerinde satılıyordu.

1926-1939 arasında düzenlenen Tayyare Cemiyeti Piyangosu'nun İstanbul'da faaliyet gösteren 193 bayii vardı.

Zamanla piyango düzenleme işinin kârlı bir iş olduğu fark edilince, kiliselere yardımın ve hayır işleri yapmanın dışına çıkıldı ve özel çıkar sağlamak amacıyla piyangolar düzenlenmeye başlandı.

Islahat devrinin ünlü sadrazamı Ali Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'yla yakınlaşmasından yana olduğundan demiryolu şebekesini Avrupa hatlarıyla birleştirilmek istiyordu. 17 Nisan 1869'da, İstanbul ve Selanik'i Batı'ya bağlayacak 2.000 kilometrelik bir demiryolu ağının 99 yıllık imtiyazını Osmanlı hükümetinden alan Brüksel bankerlerinden Baron Hirsch, 1870 yılının ilk günlerinde, biri Rumeli şimendiferlerini inşa etmek, diğeri de işletmek için iki şirket kurdu. Tanesi 400 Frank değerinde 1.980.000 tahvil çıkardı. Bunlar yıllık yüzde 3 (yani 12 Frank) faiz getirecek ve faizler altı ayda bir ödenecekti. Tahvillerin çekiciliğini artırmak için, iki ayda bir yapılacak çekilişlerle ve 600.000 Frank gibi büyük ikramiyelerle amorti edilmesi kararlaştırıldı. Amortisman, 105 yıl devam edecekti.

Yeni bir para kazanma yolu

1880'li yılların ortalarında yeni bir para kazanma yolu keşfedildi; daha doğrusu, Batı ülkelerinde kullanılan bir yöntem, Rumeli Demiryolu tahvillerinde uyarlandı. 1887 Ağustosunda Osmanlı Hükümetinin bir kararname çıkararak düzenlediği ve Çapanoğlu'nun yirminci yüzyıl başlarında Galata'da piyango bileti olarak satıldığını hikâye ettiği promes'ler, bunlardan çevrilmiştir.

Rumeli Demiryolu tahvillerinin piyango sonuçları (50 ikramiye + 550 anapara amortisman, yani 400'er Frank) liste halinde basıldığı gibi, çekilişleri ertesi günkü gazetelerde de "Şark Demiryolları tahvilatının keşide olunan kur'asında ikramiye ve re'sülmal kazanan tahvilatın numaraları bervechiati (yukardaki gibi) derc olunur(açıklanır)" şeklinde ilan edilmiştir.

Şark Demiryolları tahvillerinin piyangosu, Cumhuriyet döneminin başlarında sigara kâğıtlarına da uygulanmıştır. Üstünde kırmızı ay yıldız ve bir lokomotifle vagon resmi olan bir örnek vardır. Aynı yazıda tanıtılan bir başka sigara kağıdı markası da, Recep Zühtü'nün üstünde "Gazi Mustafa Kemal Paşa"nın resmi ve yazısı olan kağıtlardır. Falih Rıfkı Atay, Çankaya kitabında (s. 455), kendisinin bu "istismar"ı Gazi'ye haber verdiğini, onun da işi önlediğini anlatır.

Ebubekir Aytekin

Güncelleme Tarihi: 01 Ocak 2019, 11: